

ПРОГРАМОВАНИЙ ПІДХІД У РОЗВИТКУ РУХОВИХ ФУНКЦІЙ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Олег ОЛІЙНИК

Донбаська державна машинобудівна академія

Мета – визначення базових педагогічних, психологічних і біомеханічних параметрів оптимального розвитку у дітей з порушенням мовлення (ПМ) рухових функцій.

Завдання дослідження: виявити взаємозв'язок якісного стану рухової сфери учнів з порушенням мовленнєвого апарату в аспекті розвитку багаторівневої системи управління рухами; визначити наступність в використанні комплексних дидактичних, корекційно спрямованих факторів, індивідуально дозованих фізичних вправ та навантажень різної потужності, об'єму та координаційної структури; проаналізувати динаміку розвитку фізичних якостей у дітей з порушенням мовлення.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження була теорія багаторівневої організації рухів, яку розробив та опрацював М. А. Бернштейн, визначивши п'ять рівнів регуляції.

За допомогою спеціальних тестів та завдань з'ясувався якісний стан механізмів рівнів регуляції, вищого рівня символічних координацій та психологічної організації рухових дій стандартного і ситуативного характеру учнів з порушенням мовлення. Встановлено, що названі рівні регуляції потребують негайного корекційно-компенсаторного впливу педагогічних факторів.

Анотація. Встановлено, що корекційно-компенсаторна робота з дітьми з ПМ повинна бути спрямована на ліквідацію причин, як розладу мовлення, так і порушень їх рухової системи. Досягнення оптимального корекційно-компенсаторного результату регламентується якісним станом механізмів управління кінестетичною та динамічною організацією рухів.

Ключові слова: фізична корекція, рухові функції, мовлення.

Постановка проблеми. Незважаючи на вагомі досягнення національної, корекційної педагогіки, поза увагою вчених залишаються актуальні проблеми з питання програмованої (з методичними приписами алгоритмічного типу) етапної організації корекційно-компенсаторного фізичного виховання дітей з вадами мовлення, психолого-педагогічного удосконалення єдності уроків фізичної культури, форм позакласної роботи з логопедичною допомогою. Це поєднання потрібно вивчити на засадах програмованого підходу, з розробкою психолого-педагогічних модулів алгоритмічного типу та концепції функціональних систем психічної та рухової діяльності людини, наступності в використанні комплексних дидактичних, корекційно-компенсаторно спрямованих факторів, індивідуально дозованих фізичних вправ та навантажень різної потужності, об'єму, координаційної структури, програм фізичного виховання означених дітей, які б обов'язково включали когнітивні, аксіологічні та праксіологічні компоненти діяльності людини. Недостатня розробленість проблеми фізичної та соціальної реабілітації дітей з вадами мовлення в системі спеціальної освіти обумовила вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень, публікацій. Одним із ефективних засобів всебічного розвитку особистості учнів з порушенням мовлення (ПМ), їх фізичної та соціальної реабілітації є фізична культура в органічному поєднанні з логопедичною роботою. Встановлено, що розлад мовлення негативно впливає на психічний розвиток дитини, на розвиток її рухової діяльності та спілкування, на морфофункціональний стан опорно-рухового апарату, координацію рухів, моторно-вісцеральну та вісцеро-моторну регуляцію, зумовлює недостатність ребро-спинальної та таламо-палідарної, пірамідно-стріальної, тім'яно-премоторної та вищої кортикальної регуляції рухової та психічної діяльності означених дітей [1-6]. Вплив індивідуально-дозованих фізичних вправ та навантажень забезпечує їх нормалізацію, корекцію та компенсацію, але тільки за умови програмованого, з використанням методичних приписів алгоритмічного типу, підходу у розробці реабілітаційних програм [2].

Цей теоретичний висновок узгоджується з результатами фундаментальних досліджень Е.Ф. Соботовича [6, с. 80] які свідчать про те, що „дія програмування мовленнєвого вимовляння попереджує акт його вимови”.

Втім, ефективно використання корекційно-компенсаторної фізичної культури в спеціаль

них навчальних закладах для дітей з порушенням мовлення затримується тим, що далеко не всі науково-методичні проблеми їх фізичної та соціальної реабілітації, висвітлені в наукових роботах достатньо повно. Зокрема, недостатньо глибоко проаналізовані взаємозв'язки якісного стану рухової сфери учнів з порушенням мовленнєвого апарату в аспекті розвитку багаторівневої системи управління рухами, фізичних якостей, фонду життєвоважливих рухових навичок та вмінь, мовленнєвої артикуляції, координації рухів (статична, динамічна, рецетпрокна, оптико-кінестетична, оптико-просторова, рухові переключення, диференціація, темпо-ритмічна структура рухів), формування позитивної дидактико-реабілітаційної мотивації та їх пізнавально-рефлексивної діяльності.

Основною метою наукового дослідження, що викладено у статті було визначення базових педагогічних, психологічних і біомеханічних параметрів оптимального розвитку у означених дітей рухових функцій.

Методологічною основою дослідження була теорія багаторівневої організації рухів, яку розробив та опрацював М.А. Бернштейн, визначивши п'ять рівнів регуляції.

Результати дослідження та їх обговорення. Для побудови ефективної психолого-педагогічної системи фізичної та соціальної реабілітації дітей необхідно було вивчити якісний стан їх рухової системи, обумовлений структурою первинного дефекту, виявити взаємозв'язок статичної, динамічної, реципрокної координації рухів, перемикання рухів та їх диференціації, оптико-кінестетичної координації рухів, темпо-ритмічної організації рухів, тонкої моторики, рівнів розвитку силових, швидкісно-силових здібностей, спритності, витривалості та нервово-м'язової працездатності з станом мовленнєвого апарату.

За допомогою спеціальних тестів та завдань з'ясувався якісний стан механізмів ребро-спинального, таламо-палідарного, пірамідно-стріального рівнів регуляції та вищого кортикального рівня символічних координацій та психологічної організації рухових дій стандартного і ситуативного характеру з розвитком мовлення дітей. Встановлено, що названі рівні регуляції потребують негайного корекційно-компенсаторного впливу педагогічних факторів.

Результати досліджень рухової сфери дітей з порушенням мовлення дозволяють стверджувати, що в 7-10 років у них в основному сформований нейрофізіологічний базис для розвитку швидкісних і швидкісно-силових рухових здібностей. Особливо важливу інформацію про розвиток названих рухових здібностей надає комплекс їх структурних компонентів: час рухової реакції, швидкість одиничного руху, частота рухів, швидкість проходження дистанцій 20, 30, 60, 100 м. За названими показниками діти з порушенням мовлення суттєво відстають від однолітків загальноосвітніх шкіл (ЗОШ).

На основі отриманих даних констатуючого експерименту надається можливим провести аналіз динаміки розвитку силових здібностей у дітей з ПМ. Нами виявлені наступні морфофункціональні особливості, які знаходять своє відбиття в розвитку силових здібностей із акцентом на прояв швидкісно-силових можливостей, які проявляються у формі метання різних приладів невеликої маси, стрибків, багатоскоків, швидкісного підтягування, піднімання тулуба і т.п. Рівень розвитку силових можливостей у учнів цієї категорії знаходить об'єктивну характеристику в таких показниках, як абсолютна сила (29,8% порівняно з нормою), динамічна й статична витривалість (-27,5% - 31,9% порівняно з нормою), кистьова й станова динамометрія (-25,6%, -26,8% порівняно з нормою). В залежності від рівнів названих показників нами виявлено закономірності у формуванні постави, яка досягається шляхом розвитку мускулатури верхніх кінцівок, плечового пояса, тулуба, нижніх кінцівок, які формують фізіологічні вигини хребетного стовпа. У хлопців - це м'язи живота, скісні м'язи тулуба, відвідні м'язи верхніх кінцівок, задньої поверхні стегна й ступні, а у дівчат - це м'язи верхніх кінцівок, плечового пояса. За даними констатуючого експерименту встановлено, що діти з ПМ за показниками силової, швидкісно-силової підготовленості значно відстають від своїх однолітків загальноосвітньої школи.

Динаміка показників розвитку спритності у дітей з порушенням мовлення свідчить про розлад пірамідно-стріального й тім'яно-премоторного рівнів регуляції рухової діяльності, а також рівня, який відстає за своїм розвитком, порівняно з нормою, вищої кортикальної координації і психологічної організації рухових дій корекційно-компенсаторного характеру. Отже, вплив корекційно-компенсаторних факторів повинен бути в першу чергу спрямований на корекцію,

компенсацію й розвиток багаторівневої структури управління руховою діяльністю, а функціональні можливості повинні адекватно розвиватися за механізмом моторно-вісцеральних і вісцеро-моторних рефлексів. Такий підхід дозволив нам об'єктивно індивідуалізувати корекційно-компенсаторні фактори в процесі фізичної й соціальної реабілітації дітей з ПМ.

Витривалість, як рухову здібність, ми розглядали з позиції її структурної організації. У зв'язку з цим, рівень розвитку аеробної витривалості, її корекція й компенсація в процесі фізичного виховання дітей з ПМ є дуже актуальною.

За показниками велоергометричної спроби було встановлено, що у дітей відбувається поступове й безперервне збільшення аеробної витривалості.

Проте порівняльний аналіз показників розвитку витривалості у дітей ЗОШ і учнів з ПМ дозволив встановити, що у останніх ці показники статистично вірогідно нижче (показник t знаходиться в межах від 2,97 до 4,58, $p < 0,001$).

Низький рівень показників розвитку аеробної витривалості у дітей з ПМ роз'яснюється функціональною недостатністю моторно-вісцеральної й вісцеромоторної регуляції, яка виконує роль інтеграції діяльності нервово-м'язової, серцево-судинної й дихаючої систем. Виявлений взаємозв'язок названих систем у руховій діяльності дітей з ПМ дозволяє визначити співвідношення типів корекційного впливу фізичних вправ і фізичних навантажень різної потужності й об'єму: пріоритет в корекційно-компенсаторній роботі ми віддавали каузальному типу корекції, який забезпечував нормалізацію регуляторних механізмів рухової й мовленнєвої діяльності. Симптоматичний тип корекції був реалізований під час нормалізації порушених параметрів мовленнєвого дихання, яке призводить до зниження показників функції зовнішнього дихання, що в цілому утруднює розвиток аеробної витривалості у дітей із ПМ.

Отже, результати проведених досліджень дозволяють стверджувати, що цілеспрямований розвиток аеробної витривалості у дітей з ПМ буде сприяти нормалізації механізму зовнішнього дихання, корекції й компенсації мовленнєвого дихання, механізмів мовлення.

Висновки

За даними дослідження встановлено, що у дітей з ПМ показники якісного стану рухової сфери значно нижчі в порівнянні з їх однолітками, що суттєво впливає на рівень моторно-вісцеральної та вісцеро-моторної регуляції їх рухової діяльності. Діти з ПМ мають низькі показники адаптаційних можливостей відносно фізичних навантажень силового, швидко-силового характеру та фізичних навантажень на аеробну витривалість, гнучкість, спритність, що заважає означеним учням успішно оволодівати знаннями, навичками, уміннями, нормативами, які викладені в програмах фізичного виховання та логопедичної допомоги.

Встановлено, що корекційно-компенсаторна робота з дітьми з ПМ повинна бути спрямована на ліквідацію причин, як розладу мовлення, так і порушень їх рухової системи. Досягнення оптимального корекційно-компенсаторного результату регламентується якісним станом механізмів управління кінестетичною та динамічною організацією рухів.

Література

1. Берштейн Н.А. О построении движений. – М.: Медгиз, 1947. – 255 с.
2. Григоренко В.Г. Научно-практические основы развития двигательных способностей человека. – Одесса: Изд-во ГПУ им. К.Д. Ушинского, 2001. – 102 с.
3. Леонтьев Н.А. Язык, речь, речевая деятельность. – М.: Просвещение, 1969. – 96с.
4. Лях В.И., Идеи Н.А. Бернштейна и их развитие в науке и практике //Теория и практика физической культуры. – №3. 1991. – С. 15.
5. Соботович Е.Ф. Недостатки звукопроизношения. – В кн.: Педагогические пути устранения речевых нарушений. – Л., 1976. – 58 с.

ПРОГРАММИРОВАННЫЙ ПОДХОД В РАЗВИТИИ ДВИГАТЕЛЬНЫХ ФУНКЦИЙ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ

Олег ОЛЕЙНИК

Донбасская государственная машиностроительная академия

Цель исследования – определение базовых педагогических, психологических и биомеханических параметров оптимального развития у детей с нарушением речи (НР) двигательных функций.

Задания исследования: выявить взаимосвязь качественного состояния двигательной сферы учеников с нарушением речевого аппарата в аспекте развития многоуровневой системы управления движениями; определить последовательность в использовании комплексных дидактических, коррекционно-направленных факторов, индивидуально дозированных физических упражнений и нагрузок различной мощности, объема и координационной структуры; проанализировать динамику развития физических качеств у детей с нарушением речи.

Методы исследования. Методологической основой исследования была теория многоуровневой организации движений, которую разработал и апробировал Н.А. Бернштейн, определив пять уровней регуляции.

С помощью специальных тестов и заданий выяснялось качественное состояние механизмов уровней регуляций, высшего уровня символических координаций и психологической организации двигательных действий стандартного и ситуативного характера учеников с нарушением речи. Установлено, что названные уровни регуляций нуждаются в немедленном коррекционно-компенсаторном влиянии педагогических факторов.

Аннотация. Установлено, что коррекционно-компенсаторная работа с детьми с НР должна быть направлена на ликвидацию причин, как нарушения речи вещания, так и нарушений их двигательной системы. Достижение оптимального коррекционно-компенсаторного результата регламентируется качественным состоянием механизмов управления кинестетической и динамической организацией движений.

Ключевые слова: физическая коррекция, двигательные функции, речь.

PROGRAMMED APPROACH IN DEVELOPMENT OF MOTIVE FUNCTIONS OF CHILDREN WITH VIOLATION OF SPEECH

Oleg OLIYNYK

Donbass state machine-building academy

The purpose of research is determination of base pedagogical, psychological and biomechanics parameters of optimum development at children with violation of speech (VS) of motive functions.

Tasks: to expose intercommunication of the high-quality state of motive sphere of students with violation of vocal vehicle in the aspect of development of the multilevel traffic control system; to define a sequence in the use of complex didactic, correction-directed factors, individually dosed physical exercises and loadings of a different power, volume and coordinating structure; to analyses the dynamics of development of physical qualities at children with violation of speech.

Methods of research. The theory of multilevel organization of motions, which developed and approved, was methodological basis of research Bernstein, defining five levels of adjusting.

The high-quality state of mechanisms of levels of adjusting, higher level of symbolical co-ordinations and psychological organization of motive actions of standard and situation character of students with violation of speech turned out by the special tests and tasks. It is set that the adopted levels of adjusting need the immediate correction-compensating influencing of pedagogical factors.

Abstract. It is set that correction-compensating work with children with VS must be directed on liquidation of reasons, both violation of speech of broadcasting and violations of their motive system. Achievement of optimum correction-compensating result is regulated by the high-quality state of mechanisms of management of kinesthetic and dynamic organization of motions.

Key words: physical correction, movie functions, article.